

Motion till riksdagen 2023/24:2826

av Åsa Westlund m.fl. (S)

med anledning av prop. 2023/24:79 Att lättare få läsa i snabbare takt och på en högre nivå

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inte införa den föreslagna utformningen av riksrekryterande spetsutbildningar på grundskolenivå och gymnasienivå och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen avslår propositionen i de delar som avser ändringar i skollagen (2010:800) om införandet av riksrekryterande spetsutbildningar på grundskolenivå.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka möjligheten för elever i både grund- och gymnasieskolan att läsa i en snabbare takt och/eller på högre nivå och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utformningen med entreprenadupplägg för riksrekryterande spetsutbildningar i grundskolan är särskilt olämpligt och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det nödvändiga i att beakta risken för att den föreslagna utformningen av riksrekryterande spetsutbildningar leder till ökad marknadisering och vinstjakt i svensk skola och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om brister i beredningsunderlag och risk- och konsekvensanalyser samt behovet av att genomföra en gedigen utvärdering av försöksverksamheterna och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av tydligare definition och beskrivning av målgruppen för riksrekryterande spetsutbildningar och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör fortsätta att utreda förutsättningarna för en breddad och förstärkt gymnasial lärlingsutbildning och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Vi socialdemokrater vill bygga en skola där ingen elev halkar efter eller hålls tillbaka. Av skollagen framgår redan idag att alla barn och elever har rätt till ledning och stimulans för att kunna utvecklas så långt som möjligt. Detta innebär att barn ska ges förutsättningar att lyckas, oavsett vilka de är, var de kommer ifrån eller vilken skola de går på.

Skolan ska alltså både se till att elever som behöver extra stöd får det och säkerställa att extra utmaningar ges till de elever som kan och vill springa före. I dag brister detta ofta i båda ändar, för många elever får varken det stöd eller den utmaning som behövs i dagens skola. En avgörande faktor för att fler ska få det är att skolan får tillräckligt med ekonomiska resurser och att skolan organiseras på ett sätt som gör att så mycket av resurserna som möjligt går till undervisning. Men det krävs också statliga regelförändringar.

Utformningen av riksrekryterande spetsutbildningar är bristfälligt beredd och riskerar att leda till en ökad marknadisering, segregation och vinstjakt

Under den förra mandatperioden arbetade vi för att elever i fler skolformer lättare ska få läsa i snabbare takt och på en högre nivå. Delar av de förslagen tas nu vidare av regeringen. De delar som handlar om att förtydliga och möjliggöra för elever både i grundskolor och gymnasium att inom ramen för den ordinarie skolan läsa i en snabbare takt och/eller på högre nivå ställer vi oss bakom.

Vi socialdemokrater ser att riksrekryterande spetsutbildningar, rätt utformade, skulle kunna vara ett sätt att möjliggöra för fler elever att läsa på en mer utmanande nivå, inte minst på gymnasiet. Den del av propositionen som rör inrättandet av permanenta och riksrekryterande spetsutbildningar är dock både bristfälligt beredd och utformad på ett sätt som marknadiserar ännu större delar av den svenska skolan med risk för ökad vinstjakt. Idag ser vi hur vinstdrivande skolor använder orättvisa kösystem och betygssiffel som marknadsföring för att höja sin status och attrahera lönsamma elever. Trots att regeringen i praktiken föreslår att ett helt nytt och obegränsat marknadssystem för spetsutbildningar ska öppnas upp saknas avgörande riskbedömningar, avgränsningar och konsekvensanalyser. Förslaget riskerar att utarma kvaliteten både i spetsutbildningarna och i övrig skolverksamhet, spä på den destruktiva vinstjakten i skolan och bidra till att likvärdigheten i svenska skolor minskar ytterligare, och därför bör dessa förslag avvisas och beredas vidare.

Spetsutbildningar bedrivs i dag som en försöksverksamhet, men dessa har inte utvärderats tillräckligt. Skolverket har förvisso följt försöksverksamheten och återkommande gjort utvärderingar, men dessa är av kvalitativ karaktär och i viss mån för anekdotiska för att de ska kunna användas för att dra slutsatser om vilka konsekvenser en varaktig och till omfattning oreglerad verksamhet med riksrekryterande spetsutbildningar skulle få för skolsystemet och elevernas kunskapsresultat. Därför vore det rimliga att regeringen först såg till att göra en sådan utvärdering för att utifrån denna, en gedigen konsekvensanalys och en ordentlig beredningsprocess återkomma till riksdagen med förslag på hur elevers rätt att läsa i en snabbare och/eller högre takt kan stärkas ytterligare.

Det finns också fler allvarliga brister i beredningen av propositionen. Förslagen om att inrätta särskilda riksrekryterande spetsutbildningar har inte ingått i den promemoria som remitterats till en bredare grupp utan tillkommit i efterhand. Få aktörer har därmed

beretts tillfälle att yttra sig om förslaget. Ingenstans i propositionen berörs vad de risker och särskilda utmaningar som den skolmarknad som Sverige har innebär för förslaget. Trots återkommande rapporter om hur fristående skolor agerar för att öka lönsamheten på bekostnad av kvaliteten i elevernas utbildning bortser regeringen från att många huvudmän har vinst som främsta syfte. Förslaget bortser därför också helt från risken att oseriösa aktörer utnyttjar regelförändringarna, trots de erfarenheter som finns av detta på skolmarknaden.

En annan fatal brist är att målgruppen för de riksrekryterande spetsutbildningarna inte definieras i regeringens förslag. Vi anser inte att riksdagen kan ta beslut om en ny utbildningsform utan att veta vilken målgrupp den nya skolformen ska ha. Det framgår t.ex. inte av regeringens förslag om målgruppen för spetsutbildningen är de 20 procent av eleverna som beskrivs som högpresterande eller de 0,1–0,5 procent som beskrivs som extremt begåvade. Eftersom målgruppen inte definieras är det helt omöjligt för riksdagen att utifrån förslaget få en bild av hur detta kommer att påverka elevernas kunskapsinhämtning och det svenska skolsystemet i stort.

Regeringens val att inte begränsa de riksrekryterande spetsutbildningarna utifrån geografi, ämnen eller behov motiveras inte alls. Trots risken för missbruk för att attrahera elever, centralisering och ökade kostnader för skattebetalarna.

Regeringens val att tillåta att merparten av en elevs utbildning (upp till alla ämnen utom ett) upphandlas på en annan ort än där huvudmannen (den riksrekryterande spetsutbildningen) och dess rektor befinner sig reser stora frågetecken om hur kvaliteten i utbildningen ska garanteras. Regeringen är i sitt förslag obekymrad över entreprenadförfarandet i grundskolan och konstaterar att det finns regler för skolors kvalitet i andra lagstiftningar. Att bedriva utbildning på entreprenad ställer dock helt andra krav på huvudmannen än att bedriva utbildningen inom ramen för samma organisation och geografiska område.

Redan när den moderatledda regeringen drev igenom marknadsskolan i början av 90-talet varnade OECD för att konsekvenserna av de bristande utredda förslagen skulle resultera i skolsegregation och minskad likvärdighet. Då struntade högerpartierna i varningarna och drev igenom marknadsskolan i alla fall. När en moderatledd regering nu återigen går fram med dåligt utredda förslag som riskerar att ytterligare marknadisera svenska skolor och öka vinstjakten på bekostnad av kvalitet, likvärdighet och resurseffektivitet visar man att man inte lärt sig av sina misstag.

Tillkännagivandet om en breddad och förstärkt gymnasial lärlingsutbildning kan inte anses slutbehandlat

Riksdagen har tidigare tillkännagett för regeringen att regeringen ska utreda om en breddad och förstärkt gymnasial lärlingsutbildning kan införas och vilka konsekvenser det skulle medföra (bet. 2015/16:UbU13 punkt 6). Trots att det i praktiken inte vidtagits några åtgärder sedan 2021 föreslår regeringen i propositionen att tillkännagivandet ska anses som tillgodosett och slutbehandlat. Eftersom regeringens agerande snarare försämrat möjligheten till gymnasial lärlingsutbildning menar vi att tillkännagivandet inte ska anses som slutbehandlat.

Åsa Westlund (S)

Linus Sköld (S)

Mats Wiking (S)

Rose-Marie Carlsson (S)

Caroline Helmersson Olsson (S)

Paula Örn (S)

Niklas Sigvardsson (S)